

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2021/4

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA’MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 5 **ЭРГАШЕВ ИКРОМ АБДУРАСУЛОВИЧ**
Солиқ низоларини муқобил ҳал этишнинг
ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш
масалалари
- 12 **ЙЎЛДОШЕВ АЗИЗЖОН ЭРГАШ ЎҒЛИ**
Ўзбекистонда жамоатчилик муҳокамаларини
ҳуқуқий тартибга солишнинг долзарб масалалари
- 25 **АБДУВАЛИЕВ МАҚСУДЖОН
АБДУРАШИД ЎҒЛИ**
Ўзбекистонда қурилиш соҳасини тартибга
солувчи ҳуқуқий асосларнинг вужудга келиши
- 34 **РАҲИМОВ ДИЛМУРОДЖОН
ҒУЛОМЖОН ЎҒЛИ**
Давлат фуқаролик хизматида меритократия
тамойилини қўллашнинг ташкилий-ҳуқуқий
масалалари

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 42 **USMONOVA MUNISKHON YULDOSH QIZI**
Definition and classification of voidable
transactions
- 50 **ХУДАЙБЕРГЕНОВ БЕҲЗОД
БАХТИЁРОВИЧ**
Ғарбда тўловга қобилиятсизлик (банкротлик)
ҳуқуқи ривожланиши ва асосий принциплар
шаклланиши
- 66 **ЖОЛДАСОВА ШАҲНОЗА БОТИРОВНА**
Чет эл ҳуқуқи нормалари ҳамда чет эл
ҳуқуқига ҳавола этиш тушунчаси ва моҳияти

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI.
PROKUROR NAZORATI.
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH.
ADVOKATURA

- 76 **БАКАЕВ ШАХРИЁР БАХТИЁРОВИЧ**
Маъмурий суд иш юритуви тушунчаси ва
мазмун илмий-назарий таҳлили

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI,
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH. KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI.

- 83 **НАЖИМОВ МИРАТДИЙИН
ШАМШЕТДИНОВИЧ**
Оилага ва ёшларга қарши жиноятлар учун
жавобгарлик белгиланган жиноят қонуни
нормаларининг ривожланиш тарихи

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

- 92 **НИЯЗОВ МАКСУД КАДАМОВИЧ**
Опыт зарубежных стран по реализации
требований допустимости доказательств
при производстве по уголовным делам
- 102 **ПРИМОВ БАХТИЁР ОЛИМ ЎҒЛИ**
Дастлабки терговда ахборот-коммуникация
технологияларини қўллашнинг процессуал-
ҳуқуқий асослари

12.00.11 – PARLAMENT HUQUQI

- 111 **АББОСХОНОВ ТОИРХОН ХАСАН ЎҒЛИ**
Парламент фаолияти учун ахборот-таҳлилий
маълумотномаларни тайёрлашнинг ўзига
хос хусусиятлари

UDC: 347.471(042)(575.1)
ORCID: 0000-0002-5821-2714

ЎЗБЕКИСТОНДА ЖАМОАТЧИЛИК МУҲОКАМАЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Йўлдошев Азизжон Эргаш ўғли,
Тошкент давлат юридик университети доценти в.б.,
юридик фанлар номзоди,
e-mail: a.yoldoshev@tsul.uz

Аннотация. Мақолада жамоатчилик муҳокамалари тўғрисидаги қонунчилик ҳужжатлари ва уларни қўллаш амалиёти, ушбу соҳадаги хорижий амалиёт ва илмий қарашлар тадқиқ этилган. Ўрганиш жараёнида бундай муҳокамалар очиқлиги ва ошкоралигини таъминлаш, улар иштирокчиларининг таклифлари ва фикрларини ҳисобга олишда ҳамда ушбу соҳани ҳуқуқий тартибга солишдаги бошқа муаммолар мавжудлиги аниқланган. Муаллиф жамоатчилик муҳокамаларини нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва оммавий ахборот воситалари баробарида, давлат органлари томонидан ўтказиш амалиётини тадқиқ қилган ва “жамоатчилик муҳокамалари” таърифини тўлиқроқ очиқ беришга ҳаракат қилган. Мақолада қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамалари жамоатчилик муҳокамаларининг бир тури эканлиги ва бунда онлайн технологиялардан фойдаланиш самарадорлиги асослаб берилган. Тадқиқотда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг жамоатчилик муҳокамалари йўлга қўйилганлиги ушбу жараённинг атрофлича тартибга солинганлиги билан боғланади. Шу асосда бошқа ижтимоий аҳамиятга эга масалалар юзасидан жамоатчилик муҳокамаларини ўтказишни ҳуқуқий тартибга солиш борасида тавсиялар ишлаб чиқилган. Муаллиф бу борада мавжуд муаммоларни ҳал қилиш бўйича жамоатчилик муҳокамаларини ўтказиш умумий қоидаларини ишлаб чиқиш, шу жумладан, жамоатчилик муҳокамаси иштирокчилари таклифларига давлат органлари томонидан жавоб беришни таъминлаш бўйича амалий тавсияларни илгари сурган.

Калит сўзлар: жамоатчилик муҳокамаси, онлайн муҳокама, ижтимоий аҳамиятга молик масалалар, умумхалқ муҳокама, таклифларни инобатга олиш.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБСУЖДЕНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Йўлдошев Азизжон Эргаш ўғли,
кандидат юридических наук,
и.о. доцента Ташкентского государственного
юридического университета

Аннотация. В статье исследованы акты законодательства об общественных обсуждениях и практика их применения, зарубежный опыт и научные источники в данной сфере. В ходе исследования выявлены проблемы обеспечения открытости и публичности общественных обсуждений, учета предложений и мнений их участников и другие проблемы правового регулирования данной сферы. Автор исследовал практику проведения общественных

обсуждений неправительственными организациями, органами самоуправления граждан и СМИ, а также государственными органами и стремился уточнить понятия «общественные обсуждения». В статье обосновывается, что всенародное обсуждение законопроектов является разновидностью общественного обсуждения, а также эффективность использования в этом онлайн-технологий. Регулярность общественного обсуждения проектов нормативно-правовых актов в исследовании связывается с детальным регламентированием данного процесса. На основе этого разработаны рекомендации по правовому регулированию общественных обсуждений по другим вопросам, имеющим общественное значение. По итогам исследования автором выдвинуты практические рекомендации по разработке общих правил проведения общественных обсуждений, в том числе обеспечению предоставления государственными органами ответа на предложения участников обсуждения.

Ключевые слова: публичное обсуждение, онлайн-обсуждение, общественно значимые вопросы, общенародное обсуждение, рассмотрение предложений.

CURRENT ISSUES OF LEGAL REGULATION OF PUBLIC DISCUSSIONS IN UZBEKISTAN

Yuldoshev Azizjon Ergashevich,
PhD in Law, Associate professor
of Tashkent State University of Law

Abstract. The article studies the problems of ensuring the openness and publicity of public discussions, taking into account the proposals and opinions of their participants and other issues of legal regulation of this area. In the study, legislative acts and practices of their application, foreign practice and scientific views in this area were studied, and sociological surveys were conducted. The author investigated the practice of holding public discussions by non-governmental organizations, citizens' self-government bodies and the media, as well as state bodies, and sought to clarify the concept of "public discussions". The article proves that the nationwide discussion of bills is a kind of public discussion, and the effectiveness of using online technologies in this process. The regularity of public discussion of draft legal acts in the study is associated with a detailed regulation of this process. With this in mind, recommendations were developed on the legal regulation of public discussions on other issues of social importance. Based on the results of the study, the author put forward practical proposals for the development of general rules for conducting public discussions, including the provision by state bodies of replies to the proposals of the participants in the discussion.

Keywords: public consultations, online consultations, socially significant issues, people discussion, consideration of proposals.

Кириш

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 9-моддасида жамият ва давлат ҳаётининг энг муҳим масалалари халқ муҳокамасига тақдим этилиши белгиланган. Ушбу қоида ижросини таъминлаш жараёнида жамоатчилик муҳокамаси институти шаклланди ва ривожланмоқда. Бундай муҳокамалар ҳуқуқий асосларининг такомиллашуви баробарида, қонун ҳужжатларида унинг шакллари, субъектларини

белгилашдаги фарқлар ва бошқа ноаниқликлар кўзга ташланмоқда. Мавжуд камчиликларни бартараф этиш бу борадаги амалиёт ва қонун ҳужжатларини уйғунлаштириш ҳамда жамоатчилик муҳокамаларини ташкил этиш ва ўтказиш тартибининг янада такомиллаштириш заруратини тақозо қилмоқда.

2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонуннинг 9-моддасида илк бор жамоатчилик муҳокамасига "ижтимоий аҳамият-

га молик масалалар, шунингдек, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, давлат органларининг бошқа қарорлари лойиҳаларини оммавий муҳокама қилиш” таърифи берилди. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар давлат органлари қарорларининг бир тури [1, 338-б.] ҳамда уларнинг ижтимоий аҳамиятга, яъни оммавий манфаатларга молик масалалардан бири эканлиги, шунингдек, бугунги кунда уларнинг лойиҳалари баробарида амалдагилари ҳам жамоатчилик муҳокамасига қўйилишини инобатга олган ҳолда, ушбу таърифдаги “шунингдек” ва “бошқа қарорларининг лойиҳалари” сўзлари тегишинча “жумладан” ҳамда “бошқа қарорлари ва уларнинг лойиҳалари” сўзларига алмаштирилса, ушбу таъриф холисроқ бўларди.

Шу билан бирга, 2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонунда жамоатчилик муҳокамасини ўтказиш ҳуқуқига фақат нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва оммавий ахборот воситалари эгалигини кўрсатиш билан кифояланиб бўлмайди. Чунки бундай муҳокамаларни 2014 йил 25 сентябрдаги ЎРҚ-376-сон Қонунга мувофиқ ижтимоий шериклик доирасида давлат органлари фуқаролик жамияти институтлари билан биргаликда ёки бошқа қонун ҳужжатларига кўра ўзлари алоҳида ўтказиб келмоқдалар. Шунингдек, блогерлар ва бошқа шахслар ижтимоий тармоқларда тули масалалар юзасидан жамоатчилик муҳокамаларини ўтказмоқдалар. Ушбу ҳолатни 2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонунда акс эттириш қонун ҳужжатларидаги қарама-қаршиликларни бартараф қилади.

Юқоридагилардан ўтказиш субъектига қараб давлат органлари, ижтимоий шериклик субъектлари ва улар биргаликда ўтказадиган жамоатчилик муҳокамаларини ажратиш мумкин. Ушбу муҳокамаларни ўтказиш фуқароларга ахборот тарқатишга бўлган ҳуқуқи [2, 48-б.] ҳамда оммавий

ишларни бошқаришда иштирок этиш учун берилган имконият бўлса, давлат органлари зиммасига юкланган мажбуриятдир. Шу туфайли хорижий давлатларда фуқароларни ёки оммавий жалб қилиш (citizen (public) involvement, engagement) жараёнини ҳуқуқий тартибга солиш ва такомиллаштириш масалалари давлат сиёсатининг марказида туради [3, 51-б.].

Материал ва методлар

Бугунги кунда жамоатчилик муҳокамаларига оид меъёрлар қонун ҳужжатларида белгиланган. Жамоатчилик муҳокамалари амалиёти, жумладан, бу борадаги қонун ҳужжатларини қўллашга оид маълумотлар Интернет тармоғи, оммавий ахборот воситалари ҳамда миллий ва хорижий илмий нашрларда мавжуд. Бу маълумотларни ўрганиш ва таҳлил қилиш натижасида мамлакатимизда жамоатчилик муҳокамалари, асосан, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари бўйича ўтказилиши, уларда таклиф ва тавсияларнинг камлиги аниқланди. Ушбу муаммолар сабабларини аниқлаш учун, яъни муаммовий-мақсадли методни қўллаб, Интернет тармоғи ва оммавий ахборот воситаларининг контент таҳлили ўтказилди, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ўрганиш расмий-юримдик метод қўлланилди, бу борада миллий ва хорижий тажриба қиёсий таҳлил қилинди. Шунингдек, тадқиқотда лингвистик таҳлил, статистик, мантиқий, тизимли, ижтимоий ва бошқа методлар қўлланилди.

Тадқиқотнинг концептуал асосларини делибератив демократия назарияси ташкил қилади. Хорижий давлатларда жамоатчилик муҳокамалари, асосан, маслаҳатлашувлар дейилиб, уларга делибератив демократия ўзаги сифатида қаралади [4, 504-505-б.]. Шу жиҳатдан маслаҳатлашувларни келишув [5] ва бошқа шаклларда турли масалалар бўйича ўтказишнинг ҳуқуқий, назарий ва ташкилий асослари такомиллашиб бормоқда [6-8]. Масалан, бундай муҳокамаларни ўтказиш Таиланд

қироллиги Конституциясининг 77-модда-
сида мустаҳкамланган [9]. Ўзбекистонлик
тадқиқотчилар томонидан ҳам ғояларни
биргаликда муҳокама қилиш, ахборот ал-
машинуви, ўзаро ишонч, ахборот тизи-
мининг кенгайиши инновацион ривож-
ланишнинг тамойиллидан бири сифати-
даги қараш эътироф этилиб, уни рўёбга
чиқаришга оид амалий таклифлар ишлаб
чиқилмоқда [10, 56-б.].

Жамоатчилик муҳокамаларини самара-
ли ўтказиш мақсадида бугунги кунга келиб
қатор тамойиллар ишлаб чиқилган [11].
Мавжуд тамойилларни умумлаштирган
ҳолда, уларни давлат органлари, жамоалар
ва инсонлар ўзаро ишончини мустаҳкам-
лаш, қонунга асосланган, кенг қамровли
маслаҳат ўтказиш, инсонлар тажрибаси ва
билимларини эътироф этган ҳолда, ҳоки-
мият ваколатларини биргаликда амалга
ошириш, аниқ ва самимий мулоқот қилиш,
алоқаларни ривожлантириш каби раҳ-
барий қоидалардан иборат эканлигини
кўриш мумкин. Бунда жамоатчилик муҳо-
камалари ахборот очиқлигидан бошлани-
ши ва унинг самарадорлиги ҳаққоний ах-
борот беришга боғлиқлиги эътироф эти-
лади [12; 48]. Ушбу тамойиллар жамоат-
чилик муҳокамаларини ҳуқуқий тартибга
солиш истиқболларини белгилайди.

Тадқиқотлар натижалари

Ўзбекистон қонунчилигида “жамоат-
чилик муҳокамалари” жумласи илк бор
2000 йил 14 декабрда қабул қилинган
«Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғриси-
да»ги 160-II-сонли қонунда қўлланилди.
Ушбу Қонуннинг 16-моддасида норма-
тив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари-
ни жамоатчилик муҳокамасига қўйиш
мумкинлиги белгиланган эди. Муҳока-
ма шакллари, тартиби ва натижаларини
расмийлаштириш меъёрлари эса 2012 йил
24 декабрда янги таҳрирда қабул қилинган
ушбу Қонуннинг 20-моддасида мустаҳкам-
ланди. Қайтадан қабул қилинган мазкур
Қонунда мавжуд жамоатчилик муҳокама-

лари тўғрисидаги меъёрларнинг кўпчи-
лиги сақланган ҳолда “Норматив-ҳуқуқий
ҳужжатларнинг жамоатчилик муҳокама-
си” деган 24-модда киритилди. Бироқ бун-
дай номланган моддада фақат қонунчилик
ҳужжатлари лойиҳалари онлайн муҳока-
масини ўтказиш тартибининг белгилани-
ши эътирозлидир.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси-
нинг онлайн муҳокамасида барча хоҳлов-
чиларнинг иштирокини таъминлаш им-
кони бўлса ҳам, жамоатчилик муҳокама-
сининг бошқа шакллари инкор қилиб
бўлмайди. Бундай шакллар Ўзбекистон
Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик
палатаси томонидан қонун лойиҳалари-
нинг жамоатчилик муҳокамасини ўткази-
шни ташкил этиш тартиби тўғрисидаги
Низомнинг 9-бандида кўрсатилган [13].
Ушбу бандга кўра, қонун лойиҳасининг
жамоатчилик муҳокамасини ўтказиш қу-
йидаги шаклларда ташкил этилиши мум-
кин:

мажлислар, конференциялар, учрашув-
лар, семинарлар, давра суҳбатлари ва суҳ-
батлар ўтказиш;

босма нашрларда эълон қилиш,
шунингдек, телекўрсатувлар ва радио-
эшиттиришлар ташкил этиш;

қонун лойиҳасини Интернет жаҳон ах-
борот тармоғига жойлаштириш.

Шу билан бирга, юқорида келтирилган
шакллар қаторига Ўзбекистон қонунчи-
лик ҳужжатларида ҳам, илмий мулоқотда
ҳам, қонун лойиҳалари умумхалқ муҳока-
масининг киритилмаслиги эътирозлидир.
Бундай ҳолатни қонун лойиҳаларининг
умумхалқ муҳокамаларини ўтказиш тар-
тиби алоҳида қонунда белгиланиши билан
оқлаб бўлмайди. Чунки 2018 йил 12 апрел-
даги ЎРҚ-474-сон Қонуннинг 9-моддасига
кўра, жамоатчилик муҳокамаси бошқа ах-
борот-коммуникация технологияларидан
фойдаланган ҳолда ва оммавий ахборот
воситалари орқали ўтказилиши мумкин.
Шу туфайли оммавий ахборот воситала-

рида қонун лойиҳаларининг онлайн муҳокамаларини умумхалқ дейишга [14] қўшилиш мумкин. Ушбу ва бошқа ҳолатлар 2000 йил 14 декабрдаги 166-II-сон ва 2021 йил 20 апрелдаги ЎРҚ-682-сон қонунларга тегишли ўзгартишларни киритиш заруратини кўрсатади.

Мамлакатимиздаги айрим тадқиқотчилар қонун лойиҳаларининг умумхалқ муҳокамасига қўйилиши қонунда ва бошқа ҳуқуқий ҳужжатларда халқнинг давлат бошқарувидаги иштироки [15, 75-б.], хоҳиш-иродасини тўла ифодалашга кўмаклашишини [16, 31-б.] эътироф этганлар. Баъзи тадқиқотчилар умумхалқ муҳокамаларини ижтимоий фикрни ўрганиш [17, 14-б.] ва қонунчилик жараёнининг принципи сифатида белгилашни тавсия қилганлар [18, 22-б.]. Бироқ ҳозиргача умумхалқ муҳокамасига қандай қонун лойиҳаларини қўйиш, фуқаролардан келиб тушган таклифларни умумлаштириш ва бошқа долзарб масалалар тадқиқ этилмаган.

2000 йил 14 декабрдаги 166-II-сон Қонуннинг 1-моддасига кўра, жамият ва давлат ҳаётининг энг муҳим масалаларига дахлдор қонун лойиҳалари умумхалқ муҳокамасига қўйилади. 2021 йил 20 апрелдаги ЎРҚ-682-сон Қонуннинг 9-моддасига мувофиқ, қонунлар энг муҳим ва барқарор ижтимоий муносабатларни тартибга солиши туфайли ҳар бир қонун лойиҳаси умумхалқ муҳокамасига қўйилишини талаб қилади. Бироқ ушбу Қонун 23-моддасининг иккинчи қисмида қонун лойиҳасини умумхалқ муҳокамасига қўйишнинг ихтиёрийлиги белгиланган. Натижада

2021 йил 21 февраль ҳолатига 1210 та қабул қилинган бўлса, улардан 30 тадан ортиғи умумхалқ муҳокамасига қўйилган. Бундай ҳолатни умумхалқ муҳокамаларини ўтказиш тартибининг мураккаблиги билан ҳам изоҳлаш мумкин.

2000 йил 14 декабрдаги 166-II-сон Қонунга кўра, қонун лойиҳаси қонунчилик

ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган органлар, шахслар ва Қонунчилик палатаси қўмиталари таклифига кўра Қонунчилик палатасининг қарори билан умумхалқ муҳокамасига қўйилади. Ушбу Қонуннинг 18-моддасида умумхалқ муҳокамалари давлат органларининг мажлисларида, фуқаролар йиғинларида, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, сиёсий партиялар ва бошқа жамоат бирлашмаларида, ҳарбий хизматчиларнинг йиғилишларида юзма-юз ҳамда билвосита оммавий ахборот воситалари орқали ўтказилиши белгиланган. Юзма-юз бевосита ўтказиладиган мажлис ва йиғилишларга кўпчиликни жалб қилиш мураккаб масала. Агар улар видеоконференция режимида ўтказилса, кўпроқ фуқароларни қамраб олиш мумкин, аммо бунда кўпчилик ўз муносабатини баён қила олмаслиги, айримлар мавзудан ташқарига чиқиб кетиши, ўз фикрини аниқ ифода эта олмаслиги ва бошқа сабаблар оқибатида тадбирлар самараси пасаяди.

Қонунлар лойиҳаларининг онлайн муҳокамалари иштирокчиларга ўзлари учун қулай вақтда лойиҳа ва унга берилган таклифлар билан танишиб, уларга ўз муносабатини билдириш имконини беради. Шу туфайли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг онлайн жамоатчилик муҳокамаларида озчилик иштирок этаётганлиги ҳамда лойиҳаларнинг кўпчилигига умуман таклиф берилмаётганлиги диққатни жалб қилади. Масалан, 2021 йил 23 февраль ҳолатига Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига 8866 та норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси муҳокамага қўйилган бўлиб, жами 36133 та таклиф келиб тушган бўлса, улардан 1941 таси бешта фуқаро томонидан берилган [19]. Бундай ҳолатни кўпчиликнинг портал тўғрисида беҳабарлиги билан изоҳлаш мумкин.

Юқори курсдаги ҳуқуқшунос талабалар орасида ўтказилган сўровда уларнинг 60 фоизи Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

лойиҳалари муҳокамаси портали ҳақида билмаслиги ва 20 % порталга жойлаштирилган лойиҳаларга таклиф бергани аниқланди [20]. Ўзбекистонда интернет фойдаланувчилари сони 2021 йил 11 декабрь ҳолатига 22,1 миллиондан ошган [21] бўлишига қарамай норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаларида иштирок этувчилар сонининг пастлиги ҳам Портал тўғрисида кўпчилик беҳабарлиги эҳтимолини тасдиқлайди. Шу туфайли ушбу маълумотларни хорижий давлатлар каби ҳуқуқий ахборот сифатида эътироф қилиш [22, 106-б.] ҳамда Портал, унга қандай лойиҳалар жойлаштирилаётгани, уларни қабул қилишдан мақсад тўғрисидаги маълумотни аҳолига етказиш восита ва усуллариини такомиллаштириш долзарб масалалардан биридир.

Охирги вақтда босма ва электрон оммавий ахборот воситлари, веб-саҳифаларда айрим қонун лойиҳаларининг онлайн жамоатчилик муҳокамалари бошлангани ва уларнинг мазмуни тўғрисида хабар берилиши ижобий ҳолдир [23]. Хорижий давлатларда барча онлайн муҳокама қилинаётган қонун лойиҳалари тўғрисидаги хабарни нафақат оммавий ахборот воситалари ва Интернет тармоғи, балки дўконлар, жамоат транспорти ва инсонлар кўп бўладиган бошқа жойлардаги баннерлар, электрон таблолар каби воситалар орқали эълон қилиш амалиёти эътиборга лойиқ [24, 103-б.]. Шунингдек, босма ва бошқа электрон оммавий ахборот воситаларида лойиҳалар бўйича таҳлилий маълумотлар берилади.

Ўзбекистонда давлат қарорлари ва уларнинг лойиҳаларидан бошқа ижтимоий аҳамиятга эга, яъни оммавий манфаатга молик масалалар бўйича жамоатчилик муҳокамаларини йўлга қўйиш долзарб масалалардан биридир. Бугунги кунда ОАВ ва бошқа манбалардаги маълумотлардан жамоатчилик муҳокамалари, асосан, давлат органлари томонидан норматив-ҳуқуқий

ҳужжатлар лойиҳалари бўйича онлайн ўтказилади деган ҳулосага келиш мумкин. Ушбу ҳолатни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг жамоатчилик муҳокамаларини ўтказиш тартибга солинганлиги билан изоҳлаш ўринли. Шу туфайли мавжуд қонунчилик ҳужжатлари ва уларни ижро этиш амалиёти асосида жамоатчилик муҳокамасини ўтказишнинг умумий қоидаларини такомиллаштириш эҳтиёжи аён бўлмоқда.

2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонун 9-моддасининг тўртинчи қисмида жамоатчилик муҳокамаси оммавий ва очиқ ўтказилиши, иштирокчиларнинг муҳокамага киритилган масалалар юзасидан ўз фикрини эркин билдириш ва таклифлар киритишга ҳақли эканлиги белгиланган. Мазкур қоида жамоатчилик муҳокамасида барча хоҳловчилар иштирок этиши учун шароит яратишни талаб қилади. Бундай шароит ушбу модданинг бешинчи қисмига кўра жамоатчилик муҳокамасининг ташкилотчиси жамоатчилик муҳокамасига киритилаётган масалалар, муҳокамани ўтказиш муддати ва тартиби тўғрисидаги ахборотни олдиндан эълон қилиши, ўз ихтиёридаги, жамоатчилик муҳокамасига киритилаётган масалаларга тааллуқли бўлган материаллардан барчага тақдим этиши билан таъминланади. Ушбу қисмда юзма-юз муҳокама ўтказиш жойи ва вақти кўрсатилишини ҳам белгилаш унда барча хоҳловчилар иштирокини таъминлашга хизмат қилади.

Жамоатчилик муҳокамасини оммавий ва очиқ ўтказиш қоидаси 2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонун 9-моддасининг учинчи қисмидаги жамоатчилик муҳокамаси турли ижтимоий гуруҳларнинг вакиллари, шу жумладан, муҳокама этилаётган масала ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига дахлдор бўлган ёки дахлдор бўлиши мумкин бўлган шахслар иштирокида ўтказилиши мумкинлиги меъёрини ўзгартиришни талаб қилади.

Мазкур субъектлар иштирокини таъминлаш мажбурий бўлгани учун ушбу меъёردаги “иштирокида ўтказилиши мумкин” деган сўзларни “иштироки учун шароит яратилади” деган сўзлар билан алмаштириш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, 2021 йил 20 апрелдаги ЎРҚ-682-сон Қонуннинг 23-моддасига мувофиқ, жамоатчилик муҳокамасининг бошқа шаклларида ҳам манфаатдор, яъни муҳокама қилинаётган масала ваколатлари доирасига кирадиган давлат органи иштирокини таъминлаш ижобий ҳолдир. Чунки бундай иштирок манфаатдор давлат органларидан жамоатчилик муҳокамаларида билдирилаётган таклиф ва мулоҳазаларга ўз муносабатини билдириши, жумладан, жавоб беришни англатади. Бироқ 2021 йил 21 февраль ҳолатига Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар муҳокамаси порталига 36133 та таклиф келиб тушган бўлса, уларнинг 187 таси инобатга олинган, 1847 таси рад қилинган, қолган 34097 тасига жавоб берилмаган [15]. Бундай ҳолатни қонун ҳужжатларида жамоатчилик муҳокамаларида берилган таклифларга жавоб бериш тўғрисидаги қоида мавжуд эмаслиги билан изоҳлаш мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори билан тасдиқланган Низом билан қонунчилик ҳужжатлари ва улар лойиҳаларининг жамоатчилик муҳокамаларида берилган таклифлар юзасидан ахборот тақдим қилиш қоидалари янада такомиллаштирилгани этиборга лойиқдир. Чунки ўз кучини йўқотган Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар онлайн жамоатчилик муҳокамаларини тартибга солувчи Низомнинг 14-бандида лойиҳани ишлаб чиқувчилар тушган таклифларни умумлаштириши ва қабул қилинганлиги тўғрисидаги тегишли маълумотни, агар рад этилган бўлса – асослантирилган сабабни порталга жойлаштириши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори билан тасдиқланган Низомнинг 17-бандида ишлаб чиқувчи таклифларни умумлаштириши, уларни қабул қилиш ёки рад этиш тўғрисида асосланган маълумот ҳамда мазкур таклифлар асосида қайта ишланган лойиҳа ва тартибга солувчи таъсирини баҳолаш (ТСТБ) бўйича ҳисоботни лойиҳа муҳокамаси муддати якунлангандан сўнг 5 кундан кўп бўлмаган муддатда порталга жойлаштириши белгиланди. Ушбу бандда жамоатчилик муҳокамаси иштирокчиларининг таклифларини кўриб чиқиш якунларига доир маълумотнома ТСТБ ўтказишнинг барча жараёнларида ТСТБ бўйича ҳисоботга илова қилиниши мустаҳкамланди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори билан тасдиқланган Низомда барча қонунчилик ҳужжатлари жамоатчилик муҳокамасини regulation.gov.uz манзилидаги Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида ўтказишни тартибга солиш билан коллизия нормалар бартараф қилинди. Чунки 2018 йил 9 январда қабул қилинган ЎРҚ-459-сонли Қонун билан барча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини жамоатчилик муҳокамасига қўйиш жорий қилингани туфайли бундай муҳокамалар Порталда ўтказилмоқда. Бироқ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 2 декабрдаги 328-сон Қарори билан тасдиқланган Низомда унда фақат тадбиркорлик фаолиятига таъсир қилувчи амалдаги қонунчилик ҳужжатлари ва уларнинг лойиҳаларини муҳокама қилиш тартиби белгиланган эди.

Шу билан бирга, жамоатчилик муҳокамаларида берилган таклифлар юзасидан ахборот тақдим қилиш қоидаларининг 2021 йил 20 апрелда қайта қабул қилинган ЎРҚ-682-сон Қонундан чиқариб ташлангани эътирозлидир. Чунки қонунда мавжуд

бўлмаган янги қонидани, аввало, қонун ости ҳужжатида белгилашга йўл қўйилмаса, иккинчидан, уни исталган вақтда бекор қилса бўлади. Шу жиҳатдан ўз кучини йўқотган 2012 йил 24 декабрдаги ЎРҚ-342-сонли Қонун 20-моддасида инobatга олинмаган таклиф ва мулоҳазалар юзасидан тегишли тушунтиришлар берган ҳолда маълумотнома тайёрлаш тўғрисидаги меъёрни қайта қабул қилиш мақсадга мувофиқ.

Тадқиқот натижаларининг таҳлили

Муҳокама иштирокчиларидан тушган таклифлар қабул қилинганлиги ёки қилинмаганлиги тўғрисидаги умумлашган маълумотни бериш баробарида, муҳокамалардаги таклиф ва мулоҳазаларга жавоб бериш қондасини ўрнатишга эҳтиёж мавжуд [25, 20-21-б.]. Чунки таклифларга жавоб берилмаслиги муҳокамаларда иштирок этишга қизиқишнинг пасайиши сабабларидан биридир. Шу аснода Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори билан тасдиқланган Низомнинг 58-бандида Адлия вазирлигига жамоатчилик муҳокамаси жараёнида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари ва қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар бўйича келиб тушган, асосли деб топилган таклифларга жавоб қайтарилмаган (кўрмасдан қолдирилган) тақдирда мазкур камчиликларни бартараф этиш тўғрисида давлат органлари ва ташкилотларига бажарилиши мажбурий бўлган тақдимномалар киритиш вазифаси ўринли юкланган.

Умуман олганда, манфаатдор давлат органи муҳокама қилинаётган масала тўғрисида тўлиқ маълумотга эга бўлиши баробарида, унинг ечимига масъул бўлиб, жамоатчилик муҳокамаси натижаларини кўриб чиқиши шарт. Онлайн ва бошқа шаклларда ўтказилаётган жамоатчилик муҳокамаларида билдирилаётган таклиф ва мулоҳазаларга манфаатдор давлат органлари томонидан тезкор жавоб бери-

лиши масалани тўлиқ маънода муҳокама қилиш ва унинг самарали ечимини топиш баробарида, холисона жамоатчилик фикрини шакллантириш ва фуқаролар билимини оширишга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2021 йил 30 мартдаги 7-мх-сон буйруғи билан мамлакатимизда илк бор Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари ва қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг тартибга солиш таъсирини баҳолаш услубиёти тасдиқланди. Мазкур услубиётда хорижий давлатлар тажрибасини инobatга олган ҳолда, тадбиркорлик фаолияти баробарида, атроф-муҳит ва бошқа соҳаларга таъсири юзасидан харажат-фойда, харажат-самарадорлик ва бошқа усулларни қўллаган сўровлар ўтказилиши қайд этилган.

ТСТБда сўровнома саволларини қонун ҳужжати лойиҳаси тартибга соладиган тадбиркорлик фаолияти [26], атроф-муҳит [27, 89-91-б.], қишлоқ хўжалиги [28] ва бошқа соҳалар [29-37] хусусиятларидан келиб чиқиб, тегишли усулларни [38, 22-23-б.] қўллаган ҳолда тузиш пухта тайёргарлик кўришни талаб қилади. Шу жиҳатдан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарорида ТСТБ 2 та босқичда жорий этишнинг назарда тутилишини қўллаб-қувватлаш мумкин. 2022 йил 1 январдан бошлаб тадбиркорлик фаолияти, фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига, шунингдек, атроф-муҳитга таъсир кўрсатувчи барча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари ва қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ТСТБдан ўтказилади.

Ўз навбатида, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталига норматив бўлмаган ҳуқуқий ҳужжатларнинг жойлаштирилиши ҳам ижобий

қолдир. Бунга порталга жойлаштирилган “Қизилтепа туманидаги айрим аҳоли пунктларининг номларини ўзгартириш тўғрисида” [39], “Хўжайли тумани ҳудудида янгидан фуқаролар йиғинини ташкил этиш тўғрисида”ги [40] тегишли халқ депутатлари Кенгашлари қарорлари ва бошқа норматив бўлмаган ҳуқуқий ҳужжатларни мисол келтириш мумкин. Ушбу ҳолатни расмийлаштириб, амалдаги қонун ҳужжатларига тегишли ўзгартишларни киритиш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, жойларда давлат органлари томонидан ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурлари ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларининг жамоатчилик муҳокамасини ўтказиш ташаббуси билан чиқиш борасида фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликнинг йўлга қўйилмагани ўринли танқид қилинмоқда [41, 27-б.]. Мазкур ҳолат Ўзбекистонда жамоатчилик муҳокамаларини қонун ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари баробарида, қолган ижтимоий аҳамиятга эга масалалар бўйича нафақат умумхалқ, балки маҳаллий даражада ҳам ўтказишни йўлга қўйиш эҳтиёжини тақозо қилмоқда. Интернет тармоғидан фақат Жиззах вилоят адлия бошқармаси Коррупцияга қарши курашиш тадбирлари бўйича жамоатчилик муҳокамалари ўтказгани [42] тўғрисида маълумот топиш мумкин.

Хорижий давлатлар тажрибасини инобатга олган ҳолда, жойларда онлайн форумлар ташкил этиш, юзма-юз бевосита ёки билвосита конференциялар ва жамоатчилик муҳокамаларини бошқа шаклларда нафақат республика, балки маҳаллий даражада ҳам ўтказиш [43; 44] долзарб масаладир. Давлатимиз раҳбарининг “Mening fikrim” портали қабул қилинган барча қонун ҳужжатлари ёки уларнинг муайян меъёрларини муҳокама қилиш майдончасига айланиши [45] тўғрисидаги фикрини қўллаб-қувватлаган ҳолда, бош-

қа ижтимоий аҳамиятга эга масалаларни муҳокама қилиш учун махсус портал яратиш мақсадга мувофиқ. Жамоатчилик ташаббуслари илгари сурилган ушбу ва “Jamoatchilik” онлайн-платформасида [46] барча фуқароларга очиқ таклиф бериш баробарида, таклифларни қўллаб-қувватлаш, рад этиш ва уларга изоҳ қолдириш имконияти яратилган. Таклиф этилаётган маҳаллий бошқарув қарорлари электрон муҳокамасини ҳар бир вилоят, туман ва шаҳар ҳокимлиги сайтига алоҳида “қарорлар муҳокамаси” рукнида ўтказиш [47, 107-б.] ҳам мавжуд ҳолатни яхшилашга хизмат қилади.

Жамоатчилик муҳокамаларини жойларда онлайн ўтказиш баробарида, бошқашакларидан ҳам фойдаланиш ижтимоий аҳамиятга эга масалаларни ҳал қилишга фуқароларни кенгроқ жалб қилиш имконини беради. Шу туфайли Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 15 мартдаги ПҚ-5025-сон қарори билан тасдиқланган Низомнинг 16-бандида ишлаб чиқувчи жамоатчилик муҳокамаси давомида муайян соҳада тартибга солувчи воситалар жорий этилиши мақсадга мувофиқлиги ва зарурлигини баҳолаш мақсадида лойиҳа, ТСТБ бўйича ҳисобот ва бошқа зарур маълумотларни манфаатдор томонлар, шу жумладан, илмий доиралар вакиллари билан муҳокама қилишига рухсат берилиши амалий аҳамиятга эгадир.

Хулосалар

Жамоатчилик муҳокамаларини ҳуқуқий тартибга солишнинг назарий ва амалий масалаларини ўрганиш улар самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги таклиф ва мулоҳазаларни илгари суриш имконини берди:

биринчидан, қонун лойиҳалари умумхалқ муҳокамалари жамоатчилик муҳокамасининг ташкилий шаклларида биридир. Ушбу ва Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида ўтказилаётган қонун лойиҳаларининг

жамоатчилик муҳокамалари тартибини унификациялаш бу борадаги амалиёт ва назарияни уйғунлаштириш, муҳокамалар самарадорлигини ошириш ва умумхалқ муҳокамаларини мунтазам ўтказишга хизмат қилади;

иккинчидан, жамоатчилик муҳокамаларини ўтказиш даражасига кўра умумхалқ ва маҳаллий; иштирокчиларни муҳокамада қатнашиш шаклига кўра бевосита ва билвосита; мулоқот воситасига кўра юзма-юз, оммавий ахборот воситалари орқали ва онлайн; ўтказиш вақтига кўра муайян даврда ва реал вақт давомида, ташкилий жиҳатдан форум, конференция, давра суҳбати ва бошқа шаклларга таснифлаш мумкин. Бундай тасниф жамоатчилик муҳокамалари шакллари аниқлаш барида, уларни белгиланган қоидалар асосида ўтказишга хизмат қилади;

учинчидан, онлайн муҳокамаларда фуқаролар иштирокининг аҳоли сонига қараганда пастлиги интернет тармоғи муҳокамалар ўтказишнинг оддий воситаси эканлигини кўрсатади. Шу туфайли жамоатчилик муҳокамаларига қўйилган масалаларни пухта ва самарали ҳал қилиш уларни нафақат онлайн, балки бошқа бевосита ва билвосита шаклларда ўтказиш эҳтиёжини тақозо қилади;

тўртинчидан, онлайн жамоатчилик муҳокамаларидаги фуқаролар иштирокининг пастлигига сабаб қилиб бу ҳақда кўпчиликнинг хабари йўқлигини кўрсатиш мумкин. Шу туфайли бу ҳақдаги маълумотларни ҳуқуқий ахборот қаторига киритиш ҳамда Портал, унга қандай лойиҳалар жойлаштирилаётгани, уларни қабул қилишдан мақсад тўғрисидаги маълумотни аҳолига нафақат оммавий ахборот воситалари ва Интернет тармоғи, балки дўконлар, жамоат транспорти ва инсонлар кўп бўладиган бошқа жойлардаги баннерлар, электрон таблолар ва бошқа воситалар орқали етказиш, лойиҳалар бўйича таҳлилий маълумотлар бериш мақсадга мувофиқ;

бешинчидан, онлайн жамоатчилик муҳокамаларидаги фуқароларнинг таклифларига асосли жавоб берилмаслиги улар иштироки пастлигининг сабабларидан биридир. Шу туфайли 2018 йил 12 апрелдаги ЎРҚ-474-сон Қонуннинг 9-моддасида манфаатдор давлат органи зиммасига нафақат ўзи, балки бошқа шахслар томонидан ташкил этилган жамоатчилик муҳокамаларида иштирок этиш, хусусан, ҳар бир таклиф ва фикрга жавоб бериш мажбуриятини юклаш тўла маънодаги муҳокамаларни ўтказишга хизмат қилади.

REFERENCES

1. Grajdan V.D. Gosudarstvennaja grazhdanskaja sluzhba [State civil service]. 2nd ed., rev. and add. Moscow, KNORUS Publ., 2007, p. 338.
2. Pogorelova M.A. Konstitucionnoe pravo na informaciju: pravovaja priroda, sodержanie, struktura, osobennosti regulirovaniya i realizacii v Internetе [The constitutional right to information: the legal nature, content, structure, features of regulation and implementation on the Internet]. Moscoow, Institute of State-Confessional Relations and Law, 2010, p. 48.
3. Auriacombe C., Sithomola T. The use of participatory action research in a participative democracy: in critique of mechanisms for citizen participation. International Journal of Social Sciences and Humanity Studies, 2020, no. 12, p. 51.
4. Scudder M.F. The Ideal of Uptake in Democratic Deliberation. Political Studies, 2020, no. 68 (2), pp. 504-505. DOI: 10.1177/0032321719858270/.

5. Juldoshev A. Sostojanie i perspektivy soglasovaniya aktov zakonodatel'stva s institutami grazhdanskogo obshchestva v uzbekistane [State and prospects for negotiation of rules with civil society organizations in Uzbekistan]. Review of law sciences, 2020, vol. 3, no. special issue.
6. Curato N., Sass J., Ercan S.A., Niemeyer S. Deliberative democracy in the age of serial crisis. International Political Science Review, August 2020. DOI: 10.1177/0192512120941882/.
7. Oni S., Oni A., Ibieta J., Deinde-Adedeji G.O. E-consultation and the quest for inclusive governance in Nigeria. Cogent Social Sciences, 6:1, 10.1080/23311886.2020.1823601/.
8. Stithorn T. Public consultation: International Experience and Implementation in Thailand. Working Paper Series 1. Bangkok, King Prajadhipok's Institute. June 7, 2020. 10.1080/23311886.2020.1823601. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09382-3/>.
9. Thailand's Constitution of 2017. Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Thailand_2017.pdf?lang=en/.
10. Jegamberdiev A. Innovacija – izhtimoiy fenomen [Innovation is a social phenomenon]. Ilmij habarnoma – Scientific Bulletin, Andijan State University, 2018, no. 1, p. 56.
11. Nelischer K. Engagement to Action: Improving Policy Outcomes Through Better Consultation. Forum Paper held by IMFG in December 2019, p. 1. Available at: <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/102173/>.
12. Chambers S. Truth, Deliberative Democracy, and the Virtues of Accuracy: Is Fake News Destroying the Public Sphere? Political Studies, 2021, no. 69 (1), pp. 147-163. DOI: 10.1177/0032321719890811/.
13. Regulations on the procedure for the organization of public discussion of bills by the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan. Approved by the Resolution of the Council of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan No. 1607-III of April 5, 2018. Current archive of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan.
14. The draft law «On Startups» was discussed online. Available at: <https://mininnovation.uz/uz/news/1998/>.
15. Husanov O.T. Konstitusiyaviy huquq. Darslik. To'ldirilgan va qayta ishlangan ikkinchi nashr [Constitutional law. Textbook. Completed and revised second edition]. Tashkent, Legal literature publ., 2020, p. 75.
16. Odilqoriyev H.H. O'zbekiston Respublikasining qonunchilik tizimi [Legislative system of the Republic of Uzbekistan]. Tashkent, Tashkent State Law Institute, 2008, p. 31.
17. Hudoberdiev A. Źzbekiston Respublikasi Qonun ijodkorligi jarajonida ijtimoiiy fikrni ifodalashning nazariy muammolari. Yuridik fanlar nomzodi dissertatsiyaning avtoreferati [Theoretical problems of expression of public opinion in the process of lawmaking of the Republic of Uzbekistan. Abstract of the dissertation of the candidate of legal sciences]. Tashkent, 2011, p. 14.
18. Husanova M. Qonunchilik tashabbusi xuquqi: muammolar va echimlar. Juridik fanlar nomzodi dissertatsiyaning avtoreferati [The right of legislative initiative: problems and solutions. Abstract of the dissertation of the candidate of legal sciences]. Tashkent, 2011, p. 22.
19. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali [Portal for discussion of drafts of normative-legal documents]. Available at: <https://regulation.gov.uz/uz/statistics/> (accessed 21.02.2021).
20. The survey was conducted among 3rd and 4th year 120 students of Tashkent State Law University on February 23, 2021 in telegram groups of courses.
21. O'zbekistonda internet foydalanuvchilari soni 22,1 milliondan oshdi. Available at: <https://www.gazeta.uz/uz/2020/12/11/internet-users/>.
22. Rybakov O. Ju. Pravovaya informacija kak uslovie realizacii sovremennoj rossijskoj pravovoj politiki [Legal information as a condition for the implementation of modern Russian legal policy]. Zhurnal rossijskogo prava – Journal of Russian law, 2015, no. 4 (220), p. 106. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovaya-informatsiya-kak-uslovie-realizatsii-sovremennoj-rossijskoj-pravovoy-politiki> (accessed 28.04.2021).

23. The draft of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan in the new edition has been submitted for public discussion. Available at: <https://review.uz/oz/post/yangi-tahrirdagi-ozbekiston-respublikasi-jinoyat-kodeksi-loyihasi-jamoatchilik-muhokamasiga-qoyildi/>.

24. Regulatory Policy in Korea: Towards Better Regulation, OECD Reviews of Regulatory Reform. Paris, OECD Publishing, 2017, p. 103. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264274600-en/>.

25. Normativ-huquqiy xuzhhatlar lojixalari muxokamasi portali [Portal for discussion of drafts of normative-legal documents]. Available at: <https://regulation.gov.uz/uz/statistics/>.

26. Hudojberdiev A. Huquqijodkorliginisotsiologikvaekspert-tahliliyta#minlashnitakomillashtirish. Yuridik fanlar doktori (DSc) avtoreferati [Improving the sociological and expert-analytical support of legal creativity. Abstract of Doctor of Law]. Tashkent, 2020, pp. 20-21.

27. Liubovi P.S. Improvement of the methods of regulatory impact assessment on entrepreneurial activity. The thesis was presented on the 5 May, 2017. Available at: <http://www.cnaa.md/en/thesis/51644/>.

28. Calvo R.A., Peters D., Cave S. Advancing impact assessment for intelligent systems. Nature Machine Intelligence, 2020, vol. 2, no. 2, pp. 89-91.

29. Abdullah Z. et al. Regulatory impact analysis roles for agricultural products' qualities: customers' perspectives for sustainability entrepreneurship. Asian Journal of Agriculture and rural Development, 2020, vol. 10, no. 2, pp. 563-577.

30. Safarova H. Sovershenstvovanie konstitucionno-pravovyh garantij obespecheniya prava grazhdan na kvalificirovannoe medicinskoe obsluzhivanie v Uzbekistane [Improving constitutional and legal guarantees of ensuring the right of citizens to qualified medical care in Uzbekistan]. Review of law sciences, 2020, vol. 5, no. special issue.

31. Asadov S. G. Problems of ensuring sovereignty in the modern state. Theoretical & Applied Science, 2019, no. 11, pp. 326-330.

32. Alieva K. Konstitucionno-pravovye osnovy obespecheniya gendernogo ravenstva v trudovyh otnosheniyah: rezul'taty i vyvody oprosa [Constitutional and legal foundations for ensuring gender equality in labor relations: results and conclusions of the survey]. Review of law sciences, 2020, vol. 1, no. special issue.

33. Aslanova L. Historical origins and the role of the upper house of parliament in states with a bicameral parliamentary system. Obshchestvo i innovacii – Society and innovation, 2021, vol. 2, no. 1/S, pp. 104-108.

34. Bekov I. Voprosy konstitucionno-pravovogo regulirovaniya pravovogo statusa politicheskikh partij [Issues of constitutional and legal regulation of the legal status of political parties]. Review of law sciences, 2020, vol. 5, no. special issue.

35. Botirov H. Problemy konstitucionalizma v Uzbekistane [Problems of constitutionalism in Uzbekistan]. Review of law sciences, 2020, vol. 3, no. special issue.

36. Kosimov B. Threats to judicial independence: reflections on the US experience. TSUL Legal Report International electronic scientific journal, 2020, no. 1 (1).

37. Bekchanov D.M. Sovremennye tendencii gosudarstvennoj podderzhki predprinimatel'stva [Modern trends in state support for entrepreneurship]. Theoretical & Applied Science, 2019, no. 1, pp. 228-232.

38. Regulatory Impact Assessment, OECD Best Practice Principles for Regulatory Policy. Paris, OECD Publ., 2020, pp. 22-23. DOI: <https://doi.org/10.1787/7a9638cb-en/>.

39. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali [Portal for discussion of drafts of normative-legal documents]. Available at: <https://regulation.gov.uz/uz/d/30307/>.

40. Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali [Portal for discussion of drafts of normative-legal documents]. Available at: <https://regulation.gov.uz/uz/d/30615/>.

41. Jakubov Sh. Vnedrenie zakona Respubliki Uzbekistan "O social'nom partnerstve": sushhestvujushhie problemy i puti ih reshenija [Implementation of the law of the Republic of Uzbekistan

«On social partnership»: existing problems and ways to solve them]. Review of law sciences, 2018, no. 1, p. 27.

42. Korrupsiyaga qarshi kurashish jamoatchilik muhokamasi markazida. O'zbekiston nodavlat notijorat tashkilotlari milliy assosiacijasi [The fight against corruption is at the center of public debate. National Association of Non-Governmental Organizations of Uzbekistan]. Available at: <http://ngo.uz/old/index.php/novosti/589-korrupsiyaga-arshi-kurashish-zhamoatchilik-mu-okamasi-markazida/>.

43. Fraussen B., Albareda A., Braun C. Conceptualizing consultation approaches: identifying combinations of consultation tools and analyzing their implications for stakeholder diversity. Policy Sciences, 2020, vol. 53, pp. 473-493. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11077-020-09382-3/>.

44. Popa E.O., Blok V., Wesselink R. Discussion structures as tools for public deliberation. Public Understanding of Science, 2020, no. 29 (1), pp. 76-93. DOI: [10.1177/0963662519880675/](https://doi.org/10.1177/0963662519880675/).

45. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2017 yil 22 dekabr kuni Oliy Majlisga Murojaatnomasi [Address of the President of the Republic of Uzbekistan Sh. Mirziyoyev to the Oliy Majlis on December 22, 2017]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1371/>.

46. Jamoatchilik onlayn-platformasi [Public online platform]. Available at: <http://jamoatchilik.uz/>.

47. Holov A. Davlat boshqaruvida "aqlli" boshqaruv prinsiplariga bosqichma-bosqich o'tish masalalari [Issues of gradual transition to the principles of «smart» governance in public administration]. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali – Scientific electronic journal «Economy and Innovative Technologies», 2019, July-August, no. 4, p. 107.

48. McKay S., Tenove C. Disinformation as a Threat to Deliberative Democracy. Political Research Quarterly, July 2020. DOI: [10.1177/1065912920938143/](https://doi.org/10.1177/1065912920938143/).